

ALPOMISH DOSTONI HAQIDA

DOSTON GULTOJI

Xalq dostonlari qadimiyatning buyuk bir ehsoni, o'zlari yaratilgan davr- ning umumiy dunyoqarashi, ayni paytda jonli an'anaviy ijod va ijro sharoitlarida xalq ruhining obyektiv holatini davrlararo ifodalab, mazmun va shakl jihatidan goh kengayib, goh torayib, ajdodlardan avlodlarga og'zaki ravishda yetib kelgan adabiy yodgorliklar hisoblanadi. Zero, ular xalq milliy tarixining afsonalar qobig'iga o'ralgan qahramonlik voqealarining o'ziga xos badiiy ifodasidir.

O'zbek xalq qahramonlik dostonlari ham asrlar davomida yaratildi va ular- ning eng yaxshi namunalari xalq san'atkorlari — baxshilar tomonidan jonli epik an'analarda og'zaki ravishda bizgacha olib kelindi. Bunday dostonlarning qadimiy ildizlari saklar, massagetlar, sug'diylar, xorazmiylarga mansub urug' va qabilalarning afsona va rivoyatlariga borib taqalsa-da, ularning kattagina qismi o'zbeklarning yagona xalq sifatida shakllanishida asos bo'lgan urug' va qabilalarda patriarxal urug'chilik munosabatlarining yemirilishi va ilk feodal tuzumning yuzaga kela boshlashi davrlarida yaratilgan. Chunki ular xalqimizning o'zligini anglashining buyuk obidalari, uning yagona xalq sifatida shakllanish va birlashish sari tashlagan ulkan qadamining she'riyat sohasidagi tengsiz namunalari sifatida yuzaga keldi. Dostonlar gultoji <Alpomish> xalqimiz yaratgan ana shunday epik she'riyat namunalaridan biri, balki birinchisidir.

«Alpomish» dostonida bir oila taqdiri tasviri misolida, taqdir taqozosi bilan bo'linib ketgan qadimiy bir o'zbek urug'ining qayta birlashishini badiiy aks ettirish orqali millat birligi g'oyalari, uning qahramonona shon-shuhrati, el-yurt farovonligi va oila baxti, vatan ravnaqi uchun kurash baralla kuylangan. Shu ma'noda ushbu doston xalqimizning uyg'oq xotirasidir. Shuning uchun ham bu- gun biz uni mustaqil rivojlanish davrida millat birligi va ma'naviy uyg'onishi, milliy g'urur va o'z-o'zini anglash ramzida aylangan doston sifatida bahola- moqdamiz. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti I.A. Karimov «Alpomish» dostonining 1000 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimda so'zlagan 1999- yil 6-noyabrdagi nutqida alohida ta'kidlaganidek: «Alpomish» — o'zbekning o'zligini namoyon etadigan, mard va tanti xalqimizning yurak-yuragidan chiq- qan, ota- bobolarimiz avlodlardan avlodlarga o'tkazib kelayotgan qahramonlik qo' shig'idir... Aslida, xalqimizning qadimiy va shonli tarixi tuganmas bir doston bo'l- sa, «Alpomish» ana shu dostonning shohbaytidir. Bu mumtoz asarda tarix to'fonlaridan, hayot-mamot sinovlaridan omon chiqib, o'zligini yo'qotmagan

xalqimizning bag'rikenglik, matonat, olijanoblik kabi ezgu fazilatlarini o'z ifodasini topgan»

«Alpomish» dostoni xalqimiz orasida juda keng tarqalgan va asrlar davomida baxshilar tomonidan kuylab kelingan. Shu bilan birga u turkiy xalqlarning mushtarak dostoni hamdir. Uning namunalari o'zbek, qoraqalpoq, qozoq, oltoy xalqlari epik an'alarida doston holida, tatar, boshqa xalqlari orasida esa, ertak va rivoyatlar tarzida, yana aniqrog'i, oraliq shaklda saqlanib qolgan hamda bu xalqlarning til xususiyatlariga ko'ra «Alpomish», «Alpamis», «Alpamis botir», «Alip-Manash», «Alpamsha», «Alpamisha va Barsin hiluv» kabi nomlar bilan yuritiladi. Shuningdek, Panjikent atroflari, Qashqadaryo viloyatining Vargonza, Jeynov qishloqlaridan o'zbek dostonchilik an'analari ta'sirida yuzaga kelgan hamda jiddiy transformatsiyaga uchragan tojikcha va arabcha variantlari ham yozib olingan. Yozma manbalar orqali bizgacha yetib kelgan o'rta asr o'g'uz eposi «Dada Qo'rqud kitobi»ning uchinchi bo'yi (dostoni) — «Bamsi Bayrak» o'zining syujet voqealari jihatidan «Alpomish»ga ancha yaqin turadi.

Bir sujetdagi bir dostonning bir necha xalqlarda mavjudligi ularning milliy o'ziga xosligini inkor etmaydi. Chunki bu dostonlarning qadimiy tarixiy-hayotiy asoslari bir bo'lsa-da, ularning har bir keyingi taraqqiyotida o'zlari mansub xalqning epik an'analari doirasida rivojlandi, og'zaki ijod va ijro sharoitlarida yashashda davom etdi va faqat keyingi davrlardagina shunday sharoitlarda folklorshunoslar tomonidan yozib olindi. Shuning uchun ham uning versiya va variantlariga ega bo'lgan har bir xalqning unga o'zining milliy eposi sifatida munosabatda bo'lishi tabiiy bir holdir.

«Alpomish» dostoni milliy versiya va variantlarining fanda aniqlanishi va yozib olinishi bir vaqtda, bir xil davrda ro'y bergan emas. Masalan, dostonning qozoq va qoraqalpoq variantlari XIX asming oxirlari va XX asrning boshlarida yozib olinib, nashr etila boshlangan bo'lsa, o'zbek variantlari ancha kech, 20-yillarning boshlarida aniqlangan. Oltoy versiyasi esa, ikki variantda 1939 va 1957-yillarda yozib olingan. Yoki tojik versiyasi 1956-1957- yillarda to'rt variantda yozib olinib, 1959-yilda nashr etilgan bo'lsa, arabcha ertakni I. N. Vinnikov Qashqadaryo viloyati Jeynov qishlog'ida 1938-yilda yozib olgan. Eng ko'p yozib olingani qoraqalpoq va o'zbek versiyalaridir. Qoraqalpoq versiyasi sakkiz variantda, o'zbek versiyasi esa, o'ttizdan ortiq xalq dostonchisidan to'la holda, parcha, bayoni tarzda o'ttiz besh marta yozib olingan. Bu hisob dostonning O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot instituti folklor arxivida saqlanayotgan nusxalarigagina tegishlidir. Bundan tashqari dostonning boshqa jamg'armalarda (masalan, San'atshunoslik institutida), shaxsiy arxivlarda saqlanayotgan notamom, parcha yoki bayoni tarzidagi variantlari ham mavjud.

«Alpomish» dostoni o'zbek variantlarining to'planishi, nashr etilishi va o'rganilishi tarixi g'oyatda qiziqarlidir. Bu o'zbek folklorshunosligining fan sifatida shakllanishi va rivojlanishi bilan bevosita bog'liqdir. 1922-yilning yozida birinchi o'zbek professori G'ozzi Olim Yunusov Turkiston Maorif komissariati Davlat ilmiy kengashining O'zbek bilim hay'ati yo'llanmasi bilan Sirdaryo va Samarqand viloyatlarida ilmiy safarda bo'ldi. Safar davomida u o'zbek shevalari va etnografiyasiga oid materiallar to'plash bilan bir qatorda Hamroqul baxshi va Fozil Yo'ldosh o'g'lidan «Alpomish» dostonining bir qismini yozib oldi. Uning ma'lumotiga qaraganda, qo'lyozma 50 sahifadan iborat boigan. G'ozzi Olim Yunusov «Bilim o'chog'i» jurnalining 1923-yil 2-3-sonida kichik bir so'z boshi bilan o'zi yozib olgan nusxadan parchalar e'lon qildi.

Dostonning boshlanishidan Boysarining Kashalga ko'chishigacha bo'lgan qism Fozil Yo'ldosh o'g'li aytgan dostonidan («Bilim o'chog'i» jurnali, 39-44-betlar), Boysarining Kashalga kelganidan Alpomishning Barchinni izlab yo'lga chiqishi va mozorotda tunashigacha bo'lgan voqealar Hamroqul baxshi kuylagan «Alpomish»dan (45-59-betlar) olingan. G'ozzi Olim yozib olgan variantning qolgan qismi ma'lum emas. U to'plagan boshqa materiallar qatori «Alpomish» qo'lyozmasi ham yo'qolgan. «Bilim o'chog'i» jurnalida e'lon qilingan parcha dostonning birinchi ommaviy nashri hisoblanadi. 20-yillarda «Alpomish» dostoni haqidagi mulohazalar asosan G'ozzi Olim nashri doirasida bo'ldi. Masalan, professor Fitratning 1928-yilda nashr etilgan «o'zbek adabiyoti namunalari» kitobida mazkur nashrdan foydalanilgan. Unda Fozil Yo'ldosh o'g'lidan yozib olingan qism qayta nashr etilgan (33-40-betlar).

«Alpomish» dostoni 1926-yildan boshlab yetakchi xalq baxshilaridan to'la ravishda yozib olina boshlandi. Dastlab shoir Abdulla Alaviy Toshkent viloyati Evalak qishloqlik Berdi baxshidan dostonning bir variantini yozib oldi. Bu variantdan bir parcha Fitratning yuqorida tilga olingan xrestomatiyasida (40- 43-betlar), uning kattagina qismi Miyonbuzruk Solihov tomonidan 1935-yilda «Oktabrgacha bo'lgan o'zbek og'zaki adabiyoti (folklor)» to'plamida nashr etildi (86-145-betlar). Bu nusxani to'la ravishda ushbu satrlar muallifi so'z boshi bilan nashrga tayyorladi va u 1969 hamda 1999-yillarda ikki marta bosilib chiqdi. 1926-yilda mashhur folklor to'plovchi Muhammadisa Ernazar o'g'li atoqli xalq shoiri Po'lkan variantini yozib oldi.

Hodi Zarifning ma'lumotiga qaraganda, bu variantning yozib olinish jarayoniga atoqli xalq shoiri Ergash Jumanbulbul o'g'li ishtirok etgan va uning ayrim o'rinlari uning og'zidan yozib olingan. Mazkur satrlar muallifi folklorshunos Z. Husainova bilan hamkorlikda ushbu nusxani to'la ravishda nashrga tayyorladi va u 1999-yilda nashr etildi. Shuningdek, A. K. Borovkov 1928-yilda O'ratepa tumani Qayirma qishlog'ida yashovchi Mavlon Pirmat o'g'lidan dostonning mazmunini yozib oldi

va uni 1956-yilda «o'zbekiston Fanlar akademiyasi axborotlari»ning 11-sonida o'zbek va rus tillarida nashr etdi (77-88-betlar).

Dostonning badiiy jihatdan eng mukammal varianti Fozil Yo'ldosh o'g'lidan 1928-yilda Mahmud Zarifov tomonidan yozib olingan nusxasi hisoblanadi. Uning birinchi qismi qisqartirilgan holda 1939-yilda Hodi Zarifning «o'zbek folklori» xrestomatiyasida (80-128-betlar) nashr etildi. Xuddi shu paytdan boshlab Fozil Yo'ldosh o'g'li variantidan parchalar maktab xrestomatiyalari, o'quv qo'llanmalari, turli to'plamlarda muntazam ravishda nashr etilib kelinmoqda. Shuningdek, shu yili jiddiy qisqartirilgan holdagi Hamid Olimjon nashri ham yuzaga keldi. Shoir Hamid Olimjon dostonni nashrga tayyorlashda uni qariyb yarmiga qisqartirgan. Ammo bu qisqartirish shu darajada bilim va san'atkorlik bilan amalga oshirilganki, bu holat dostonning yaxlitligiga putur yetkazmagan. Shoir doston matniga biron-bir so'z qo'shmagan, doston tilini tahrir qilmagan, balki undagi mavjud imkoniyatlardan mirishkorlik bilan foydalangan, ya'ni uzundan uzoq monolog va dialoglardan iborat she'riy matndagi badiiy zaif misralarni qisqartirish bilan doston syujeti voqealarini to'la saqlagan. Nashrga tayyorlovchi olti ming misraga yaqin matnni qisqartirgan bo'lsa-da, dostonni o'qish davomida bu narsa deyarli sezilmaydi. Shuningdek, shoir nashrga kattagina so'zboshi yozib, uning g'oyaviy-badiiy xususiyatlarini tahlil etdi. Dostonning yaratilganligiga 1000 yil to'lganligi haqidagi dastlabki mulohazalar ham Hamid Olimjonga tegishlidir. Shuning uchun ham bu nashr madaniyatimiz tarixida katta voqea bo'ldi va xalq dostonlarini nashr etishdagi ijobiy tajriba sifatida o'z ahamiyatini hanuz yo'qotgan emas.

1957-1958-yillarda marhum Hamid Olimjon nomidan dostonning ikkinchi va uchinchi nashrlari chop etildi. Ammo bu nashrlarda «asarning umumiy sujeti va asosiy g'oyaviy yo'nalishi bilan organik bog'liq bo'lmagan, ekspluatator sinf mafkurasining ta'siri ostida buzilgan yoki sun'iy ravishda kiritilgan ba'zi so'zlar, iboralar, asarning xalqchilik asosiga zid bo'lgan ayrim tasodifiy hodisalardan dostonni tozalash» bahonasida Hamid Olimjon erishgan yutuqlarga barham berildi, matnga toqat qilib bo'lmas darajada qoim urildi, doston tili o'rinsiz ravishda tahrir qilindi va bu bilan g'ayri ilmiy yo'l tutildi. Chunonchi, dostonda «Ko'zi quralayday bo'lib» degan juda chiroyli misra bor. Bu misra o'rinsiz ravishda «Quralay ko'zi cho'g'day bo'lib» tarzida tahlid qilingan. Bu bilan doston tilidagi tabiiylikka zarar yetkazilgan, qofiya tizimi buzilgan (oyday-toyday-boyday-quralayday, ammo cho'g'day emas). Yoki «Bir kalmani jary qaytar, Qorajon» misrasi «Bir so'z aytib ko'nglin ko'tar, Qorajon» tarzida buzib berilgan. O'rinsiz qisqartirishlardan tashqari bunday o'zgartirish va tahrir qilish hollari uch yuzdan oshib ketadi. Shu raqamning o'ziyoq, doston matniga qanchalik qo'l urilganligini ko'rsatib turibdi. Bu narsa o'z vaqtida ilmiy jamoatchilikning jiddiy e'tirozlariga sabab bolgan edi. Shuning uchun ham dostonning eng mukammal nusxasi bo'lgan. Fozil Yo'ldosh o'g'li variantini

to'la ravishda kitobxonlarga yetkazish dolzarb vazifa bo'lib kelmoqda edi. Bu ishga kamina o'zbek folklorshunosligining asoschisi, atoqli olim va murabbiy Hodi Zarif (1905-1972) bilan hamkorlikda 1964-yilda kirishgan edi. Ammo uning birinchi qismini tugallash bilan ish to'xtab qoldi. Bunga 1968-yildan «Bulbul taronalari» (Toshkent, 1971-1973) besh jildligini nashrga tayyorlashga kirishish va ustozning vafoti sabab bo'ldi. Keyinchalik kamina ishni nihoyasiga yetkazdi va u ayrim qisqartishlar bilan 1979-yilda «o'zbek xalq ijodi» ko'p jildligi silsilasida nashr etildi. 1985-yilda qayta bosilib chiqdi. 1987-yilda yana biroz qisqartirilgan holda «Maktab kutub xonasi» seriyasida chop etildi. Uning nisbatan to'la nashri 1992-1993-yillarda ikki jildda amalga oshirildi.

Hamid Olimjon nashri asosida shoir L.M. Penkovskiy dostonni rus tiliga tarjima qildi. Bu tarjima 1949-yilda Toshkent va Moskvada M.Shayxzoda va V.M. Jirmunskiylar so'zboshilari bilan alohida-alohida kitoblar tarzida bosilib chiqdi. Keyinchalik L.M. Penkovskiy doston tarjimasini qaytadan ko'rib chiqib, biroz to'ldirdi. Bu tarjima Toshkent (1958, 1974, 1998), Moskva (1958, 2009), Leningrad (1982) shaharlarida qayta-qayta nashr etildi. Jp Doston variantlarini yozib olish ishlari 30-40-yillarda ham davom ettirildi. Jumladan, 1937-yilda Yusuf Sultonov Qo'qonning Beshkapa qishlog'ida yashovchi Bo'ri baxshidan, 1938-yilda Shamsi Murodov Qiziltepa tumani Kenagas qishlog'ida yashovchi Saidmurod Panoh o'g'lidan, 1944-yilda Mansur Afzalov Nurota tumanining Qo'tir qishlog'ida yashovchi Bekmurod Jo'raboy o'g'lidan doston variantlarini yozib oldilar. 1940-yilda Munisxon Toshpo'latova qiziltepalik Saidmurod Panoh o'g'li variantidan parchalar, 1945-yilda Qosim Muhammedov Sherobod tumanining Chig'atoy qishlog'ida yashovchi Mardonaqul Avliyoqul o'g'li variantining ikkinchi qismini yozib oldilar. 1951-yilda Oxunjon Sobirov atoqli xalq dostonchisi Islom shoir variantining mazmunini yozib oldi. Bu o'rinda shuni alohida ta'kidlash kerakki, qiziltepalik Saidmurod Panoh o'g'li variantini yozib olgan Shamsi Murodov o'sha paytda o'n uch yoshda bo'lgan va oltinchi sinfda o'qigan. Buni o'ziga xos jasorat deb baholash mumkin. Afsuski, bu talantli yigitcha Ikkinchi jahon urushi jangohlarida mardlarcha halok bo'ldi. Shamsi Murodov qo'lyozmasini ushbu satrlar muallifi so'z boshi bilan nashrga tayyorladi va u 1972-yilda «Odilxon» kitobi tarkibida, 2000-yilda «Yodgor» dostoni bilan birgalikda chop etildi. Shuningdek, Bekmurod Jo'raboy o'g'li varianti ham 1999-yilda bosilib chiqdi.

«Alpomish» dostoni nafaqat og'zaki ravishda, balki Hamid Olimjon nashri orqali ham xalqimiz orasiga keng tarqalganligiga, maktablar va oliy o'quv yurtlari o'quv dasturlari hamda darsliklaridan munosib o'rin olganligiga, uning motivlari asosida dramalar va teatr spektakllari yaratilganligiga qaramay, A. Abdunabiyev va A. Stepanov kabi «tanqidchilar» ham topildiki, ular 1952- yilda «ripaB,aa BocTOKa» gazetasi va «3Be3,aa BocTOKa» jurnalida e'lon qilgan

maqolalarida dostonni xalqqa qarshi, reaksiya asar sifatida baholadilar. Shu yilning mart oyi oxirida O'zbekiston Fanlar akademiyasi Til va adabiyot instituti hamda Yozuvchilar uyushmasining birgalikda o'tkazgan kengashi ham dostonning g'oyaviy mazmunini buzib, uni «Qonli urushlarni ko'klarga ko'tarib maqtovchi, xon va beklarning talonchiligi va ularning kambag'al xalqqa o'tkazgan zulmini dabdaba bilan kuylovchi, millatchilikni targ'ib qiluvchi, xalqqa qarshi asar», — deb baholadi. Shu tariqa xalqimizning bu sevimli dostoni qatlam qilindi, uni o'qish, o'qitish man etildi.

Ammo sofdil, haqiqiy folklorshunoslar bunday g'ayri ilmiy baho bilan erisha olmadilar. Hodi Zarif, Mansur Afzalovlar 1954-yildayoq epos masalalariga bag'ishlab Moskvada o'tkazilgan kengashda so'zlagan nutqlarida «Alpomish» dostoni badiiy yuksak xalqchil asar ekanligini asoslab, uni o'rganish uchun maxsus ilmiy konferensiya o'tkazish zarurligini ta'kidladilar. Shunday konferensiya 1956-yilning sentabrida Toshkentda o'tkazildi. Konferensiyada

va 1959-yilda «Об эпосе «Алпамыш»» nomi bilan e'lon qilingan uning materiallarida dostonga nisbatan haqiqiy ilmiy baho berildi, uni o'rganish va nashr etishga yo'l ochildi. Natijada V. M. Jirmunskiyning «Сказание об Алпамыше и богатырская сказка», ushbu satrlar muallifining «Alpomish» dostonining o'zbek variantlari» monografiyalari bosilib chiqdi, doston bo'yicha nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalari himoya qilindi, yangi variantlarini yozib olishga kirishildi. 1954-yilda Fatxulla Abdullayev Yangiqo'rg'on tumani G'ovozon qishlog'ida yashovchi Haydar Boycha o'g'lidan, 1955-yilda Zubayda Husainova Kitob tumani Qaynarbuloq qishlog'ida yashovchi Abdulla shoirdan, Zubayda Husainova bilan Muzayyana Alaviya shu tumanning Shotiri qishlog'ida yashovchi Hamro Ergash o'g'lidan, Mansur Afzalov Shahrisabzda turuvchi Zohir Qo'chqor o'g'lidan, 1956-yilda Oxunjon Sobirov Dehqonobod tumani Qorashina qishlog'ida turuvchi Umir shoirdan, 1958-yilda A. Mirzayev Guliston tumani Qo'ybotgan qishlog'ida turuvchi Murod Otaboy o'g'lidan, Mansur Afzalov Jarqo'rg'on tumani Jaloyir qishlog'ida yashovchi Mamadrayim baxshidan, 1960-yilda Malik Murodov G'ijduvon tumani Zahkash qishlog'ida yashovchi Amin Malik o'g'lidan, 1962-yilda To'ra Mirzayev Malik Murodov bilan birgalikda Xatirchi tumani Yonbosh qishlog'ida yashovchi Egamberdi Ollomurod o'g'lidan, shu yili To'ra Mirzayev Tojikistonning Dang'ara tumani Qo'shqiya qishlog'ida yashovchi Ahmadjon Soibnazar o'g'lidan, M. Afzalov T. Ashurov bilan birgalikda Hazorasp tumani Kurra qishlog'ida yashovchi Matnazar Jabbor o'g'lidan, 1963-yilda To'ra Mirzayev Tojikistonning Kolxozobod tumani Paxtaorol qishlog'ida turuvchi Bo'riboy Ahmedovdan, 1964-yilda Malik Murodov Yangiqo'rg'on tumani Oraariq qishlog'ida yashovchi Razzoq Qozoq o'g'lidan doston variantlarini yozib oldilar. 1968-yilda atoqli shoir-qissaxon Rahmatulla Yusuf o'g'li o'z variantini yozib

topshirdi. Shuningdek, talantli dostonchi dehqonobodlik Qodir Rahimovdan folklorshunoslar Abdumo'min Qahhorov va Abduolim Ergashev dostonning ikkinchi qismini «Beva Barchin» nomi bilan yozib oldilar. To'ra Mirzayev 1962-yilda Yangiyer tumani Qo'shqand qish- loqlik Iso Yangiboy o'g'lidan va 1963-yilda Tojikistonning Dang'ara tumani Jorubqo'l qishlog'ida yashovchi To'la Haybat o'g'lidan dostonning mazmunini yozib oldi. 1959-yilda Temur Ochilov Zomin tumani Qarapchi qishloqlik m Yorlaqab Beknazar o'g'lidan dostonning bosh qismini yozib olgan edi. Ushbu parchani mazkur satrlar muallifi «O'zbekiston ovozi» gazetasining 1995-yil 30- sentabr sonida e'lon qildi. 1999-2000-yillarda Malik Murodov va Abduolim Ergashevlarning «Alpomishnoma» kitoblarida Qodir Rahim o'g'li, Qora Umir o'g'li, Xushvaqt Mardonaqul o'g'li, Chorshanbi Rahmatulla o'g'li, Qahhor Qodir o'g'li, Abdumurod Qodir o'g'li kabi keyingi avlod baxshilari variantlaridan parchalar nashr etildi. Shu tariqa keyingi 90 yil davomida doston variantlari mamlakatimizning barcha viloyatlari hamda undan tashqaridagi o'zbeklar yashaydigan hududlardan yozib olingan. Bu variantlar syujet voqealari jihatidan bir-biriga o'xshasa-da, ularning badiiy ifodasi turli-tumandir. Shuning uchun ham olimlar ularning har birini mustaqil badiiy asar sifatida o'rganib kelmoqdalar. Shu kunlarda dostonni keyingi avlod baxshilari ham kuylab kelmoqdalarki, bu narsa uning jonli og'zaki ijro sharoitlarida izchil yashab kelayotganligidan dalolat beradi.

Ushbu nashrga, shuningdek, dostonning 1998-yilda chop etilgan ommaviy hamda 1999-yilda amalga oshirilgan akademik nashrlariga atoqli xalq shoiri Fozil Yo'ldosh o'g'lidan yozib olingan «Alpomish» dostoni qo'lyozmasi asos bo'ldi. Qo'lyozma O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot institutining folklor arxivida 18-inventar birligida saqlanadi. Qo'lyozma 946 sahifadan iborat. Qog'oz bichimi: 36x23. Doston she'riy qismining o'zi 13715 misrani tashkil etadi. Qo'lyozmaning dastlabki sahifasida 1927-yil 14-iyun sanasi ko'rsatilgan. Boshqa hech qanday izoh yoki qo'shimcha ma'lumotlar qayd etilmagan. Dostonning yozib olinishini tashkil

etgan Hodi Zarifning barcha asarlarida uning qalamga olinish sanasi 1928-yil deb ko'rsatiladi. Taxminimizcha, doston qo'lyozmasining 16-sahifasigacha bo'lgan qismi bizga noma'lum bo'lgan shaxs tomonidan 1927-yilning 14-iyunida yozib olingan. Shundan keyin nima sababdandir uni yozib olish ishi " to'xtab qolgan. 1928-yilda esa, dostonni yozib olish ishi davom ettirilgan. Hodi Zarifning og'zaki ma'lumotlariga ko'ra, dostonni uning rahbarligida Mahmud Zarifov 1928-yilning yoz oylarida ikki oy davomida Fozil shoirning Bulung'ur tumani Loyqa qishlog'idagi uyida yozib olgan.

Dostonni nashrga tayyorlashda qo'lyozmadagi matn to'la ravishda saqlandi. Faqat fonetik jihatdangina (masalan, «Jo'q» o'rnida «yo'q» tarzida) adabiy

tilga yaqinlashtirildi. Shunda ham tasvir vaziyatiga alohida e'tibor berildi va asar badiiyligi bilan bog'liq barcha sheva xususiyatlar saqlab qolindi. Matndagi pornografik so'zlar o'rniga ko'p nuqta qo'yildi.

Milliy iftixorimiz bo'lgan «Alpomish» dostonining to'la ravishda xalqimizga yangidan yetkazilishi madaniy taraqqiyotimizdagi ulkan voqeadir. Istiqlol tufayli yuzaga kelgan ko'pdan ko'p imkoniyatlardan birining folklorshunoslikda o'ziga xos ravishda voqe bo'lishidir.